

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.564

Бірюк С. О., Бірюк О. С.

ГЛОБАЛЬНА МОДИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглядається процес трансформації чинників, що обумовлюють стратегію розвитку експортоорієнтованих підприємств. Визначено вплив тенденцій глобальних фінансових ринків та ринків товарів і послуг на стратегію підприємств хімічної галузі. Встановлено роль екологічних факторів у процесі реалізації стратегічних планів провідними учасниками світового ринку мінеральних добрив.

Ключові слова: стратегія, стратегічні рішення, стратегічні цілі, експорт, імпорт, глобалізація, екологічні фактори, експортоорієнтовані підприємства, глобальний ринок мінеральних добрив, соціалізація розвитку.

Рис.: 5. *Табл.:* 1. *Бібл.:* 6.

Бірюк Сергій Олексійович – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна), Член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
Email: sarbiruk@gmail.com

Бірюк Олександр Сергійович – керівник сектора, ТОВ «Девелопмент Констракшен Холдинг» (вул. Верхній Вал, 68, Київ, 4071, Україна)

УДК 339.564

Бирюк С. А., Бирюк А. С.

ГЛОБАЛЬНАЯ МОДИФИКАЦИЯ ФАКТОРОВ ЭКСПОРТНООРИЕНТИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ХИМИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

В статье рассматривается процесс трансформации факторов, которые обуславливают стратегию развития экспортоориентированных предприятий. Определено влияние тенденций глобальных финансовых рынков и рынков товаров и услуг на стратегию предприятий химической промышленности. Установлена роль экологических факторов в процессе реализации стратегических планов ведущими участниками мирового рынка минеральных удобрений.

Ключевые слова: стратегия, стратегические решения, стратегические цели, экспорт, импорт, глобализация, экологические факторы, экспортоориентированные предприятия, глобальный рынок минеральных удобрений, социализация развития

Рис.: 5. *Табл.:* 1. *Библ.:* 6.

Бирюк Сергей Алексеевич – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина), член Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг
Email: sarbiruk@gmail.com

Бирюк Александр Сергеевич – руководитель сектора, ООО «Девелопмент Констракшен Холдинг» (ул. Верхний Вал, 68, Киев, 4071, Украина)

UDC 339.564

Biryuk S. O., Biryuk O. S.

GLOBAL MODIFICATION OF FACTORS OF EXPORT-ORIENTED ENTERPRISES DEVELOPMENT

This article deals with process of factors transformation, that determine the export-oriented enterprises development strategy. The influence of global financial and commodity markets trends on the strategy of chemical sector enterprises is determined. The role of ecological factors in the process of strategic plans implementation by the leading participants of the world mineral fertilizers market is defined.

Keywords: strategy, strategic decisions, strategic goals, exports, imports, globalization, environmental factors, export-oriented enterprises, the global market of mineral fertilizers, the socialization of development.

Pic.: 5. *Tabl.:* 1. *Bibl.:* 6.

Biryuk Sergey A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine), Member of the National Commission, which performs state regulation of financial services markets
Email: sarbiruk@gmail.com

Biryuk Aleksandr S. – Head of Sector, Development Construction Holding Ltd. (vul. Verkhniy Val, 68, Kyiv, 4071, Ukraine)

Постановка проблеми у її загальному вигляді, її зв'язок із важливими практичними завданнями. Варіативність проявів глобалізації, відсутність чіткої детермінації її переваг та недоліків створює певну невизначеність у питанні аналізу впливу глобальних факторів на формування стратегії економічних суб'єктів та її реалізацію. Невирішеність проблеми виділення факторів «глобального»

характеру посилюється розмаїттям форм та інструментів міжнародної діяльності підприємств. Окрім того необхідно зважати на той факт, що глобалізація є динамічним поняттям, відповідно, це призводить до необхідності постійного перегляду та актуалізації стратегії експортоорієнтованих підприємств. У підсумку виникає важлива теоретична та прагматична проблема, пов'язана з модифікацією чинни-

ків «глобального» характеру та впливом таких процесів на експортну діяльність підприємств на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на її актуальність, виділена проблема знаходиться в центрі досліджень провідних вітчизняних та закордонних економістів. Зокрема, слід виокремити роботи С. Ємельянова, Т. Кальченка, О. Касаткіної, Л. Климович, Д. Лук'яненко, Є. Панченка, А. Поручника, Я. Столярчук, В. Чужикова, К. Швандар, О. Швиданенка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В той же час, незважаючи на існування вагомої наукової бази, навіть сама постановка питання про модифікацію чинників глобалізації та їх впливу на стратегію експортоорієнтованих підприємств вимагає додаткових досліджень, пов'язаних, зокрема, з адаптацією до постійно виникаючих загроз на глобальних ринках.

Мета статті – ідентифікувати чинники експортоорієнтованого розвитку підприємств хімічної галузі та їх вплив на стратегії учасників глобального ринку мінеральних добрив.

Виклад основного матеріалу. Підкреслимо, що систематизувати фактори глобального характеру та їх вплив на стратегію сучасних експортоорієнтованих підприємств надто складно. Втім, на наш погляд, можна говорити про існування певного консенсусу щодо виділення, насамперед, рушійних сил глобалізації. Більшість сучасних поглядів на глобалізацію в своїй основі орієнтуються на процеси об'єднання (економічного, політичного чи соціального); відповідне формування єдиного світового простору в різних галузях людської діяльності; зміну сутності відносин між індивідуумами, інститутами та державами, викликану інформаційною революцією [1; 2].

У контексті позитивного та негативного впливу глобалізації на стратегію підприємств в більшій мірі необхідно говорити тільки з позицій кожного конкретного суб'єкта господарювання, а не взагалі щодо галузі або економіки в цілому. Як вірно зазначає С. Бричко, глобалізація ставить питання про готовність відповідати на виклики глобального середовища, здатність адаптуватися до зміни умов, здатність відшукувати та захищати локальні конкурентні переваги [3].

Разом з тим, у прагматичній площині можна виділити певну сукупність факторів, їх кількісні та якісні ознаки, які характеризують вплив глобалізації на стратегію експортоорієнтованих підприємств (рис. 1).

Розглянемо аргументацію, що зумовила включення вищенаведених факторів до переліку, а також проаналізуємо характер їх впливу на стратегію експортоорієнтованих підприємств на сучасному етапі. При цьому розглянемо прояви глобалізації та їх вплив, акцентуючи увагу на світовій хімічній промисловості (виробництві мінеральних добрив).

Характеризуючи єдність глобальних ринків, науковці, в першу чергу, вказують на суттєві зміни і міжнародному русі капіталів та послуг, які створюють передумови для реалізації глобальних стратегій розвитку багатьох економічних суб'єктам, в тому числі компаніям. На наш погляд, в контексті концепції єдності ринків та її впливу на стратегії сучасних експортоорієнтованих підприємств можна говорити про наступні зв'язки (рис. 2):

В той же час існує певна «мозаїчність» глобального ринку мінеральних добрив, яка визначає реалізацію його основними учасниками стратегій, що орієнтуються на власні конкурентні переваги. Саме цим можна пояснити той факт, що конфігурація ринків окремих видів мінеральних добрив характеризується суттєвими відмінностями.

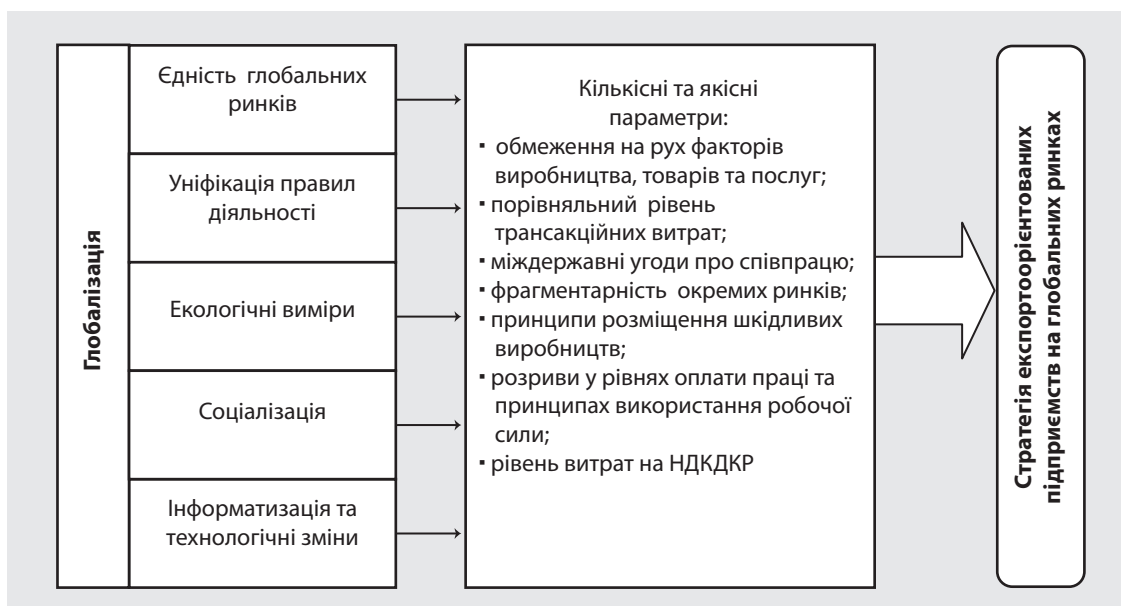

Рис. 1. Система впливу глобалізації на стратегію експортоорієнтованих компаній

Джерело: розроблено авторами

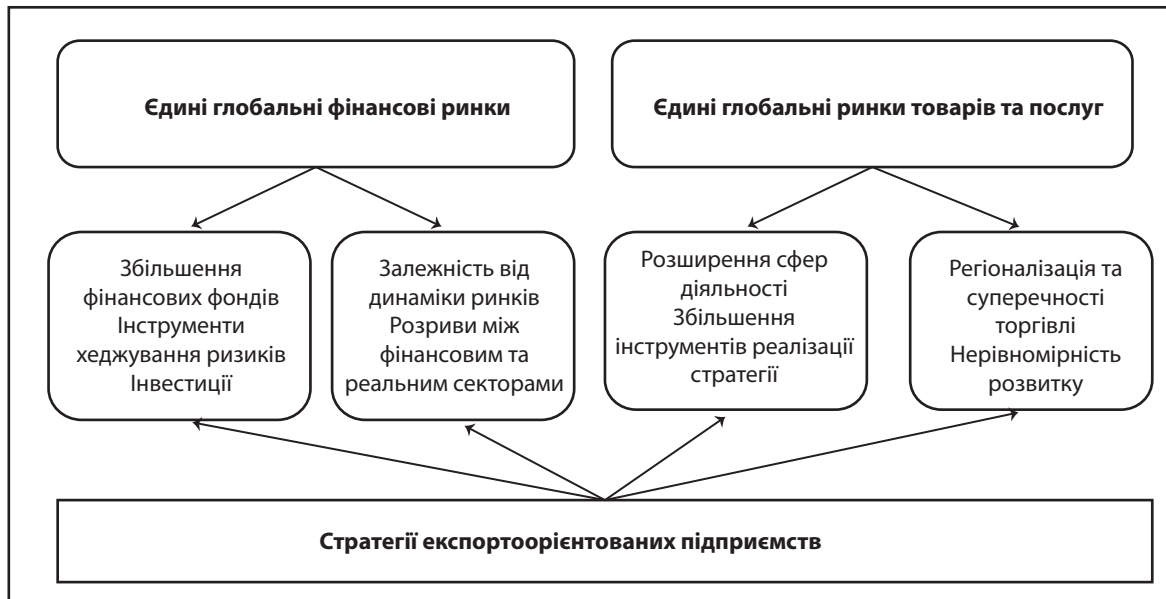

Рис. 2. Єдність глобальних ринків та її вплив на стратегії компаній

Джерело: розроблено авторами

Диференціація світового ринку мінеральних азотних добрив засвідчує суттєві відмінності в стратегіях його учасників, які, насамперед, орієнтуються на власні переваги щодо виробництва та збуту окремих видів продукції. Існуюча товарна структура світового експорту азотних мінеральних добрив за багатьма показниками не співпадає зі структурою виробництва.

Отже, єдність товарних ринків набуває особливих форм, які, насамперед, проявляються у єдиних механізмах ціноутворення та регулювання, використанні спільної транспортної інфраструктури, проте способи використання конкретними компаніями суттєво відрізняються. Ще одним аргументом на користь тези про перенесення аспектів глобальних стратегій на рівень конкретних компаній, а також суттєві відмінності у можливостях їх реалізації є реакція найбільших світових виробників на глобальну економічну кризу (рис. 3).

Отже, як видно з рис. 3, доволі симптоматичним є факт нарощування виробничих показників у найбільших учасників світового ринку мінеральних добрив, які демонструють високу здатність адаптуватися до несприятливих умов середовища діяльності. В той же час, окремі компанії значно наростили обсяги випуску, тоді як інші – на мінімальній значення.

Втім, нерівномірність розвитку об'єктивно вимагає постановки питання про чинники, які дають можливість компаніям із країн, що розвиваються, ефективно реалізувати власну стратегію на глобальних ринках. Ця проблема породжена кількома вагомими факторами наступного порядку: по-перше, абсолютними відмінностями у базових факторах формування стратегії на глобальних ринках; по-друге, незрілістю інституціональної інфраструктури в країнах з транзитивними економіками; по-третє, ще більшим

розшаруванням між країнами, що не представляють найбільш могутні політичні та економічні блоки.

Виходячи із структури собівартості виробництва мінеральних добрив, особливого значення набуває питання про вплив цінової динаміки світового ринку природного газу на стратегію компаній цього сектора. На нашу думку, саме це питання найбільш яскраво демонструє стратегії сучасних компаній у відповідь на зміни сировинних ринків.

Можна говорити про існування чіткого взаємозв'язку між ціною природного газу в різних регіонах світу та для найбільшого учасника ринку мінеральних добрив. Коефіцієнт кореляції для ціни газу «США – Європа» складає + 0,84655377; для «США – компанія Yara» + 0,6542862; для «Європа – компанія Yara» + 0,9222535. З одного боку, надвисокий рівень кореляційного зв'язку між цінами на природний газ «Європа – компанія Yara» пояснюється географічним розміщенням основних виробничих потужностей саме в цій частині світу; з іншого – високий рівень залежності спостерігається і для ціни газу для компанії та ринку Сполучених Штатів, хоча в цьому регіоні виробничі активи відсутні (рис. 4).

Як видно з рис. 4, мінливість сировинних ринків суттєво впливає на стратегію компаній в частині контрактного забезпечення поставок природного газу. Зниження світових цін на природний газ призвело до масового використання спот-контрактів на постачання цього виду сировини, тоді як ще в 2006 році домінувала цінова прив'язка до ціни нафти. Поступову відмову від таких умов постачання можна пояснити високою волатильністю ціни нафти на світовому ринку.

Глобалізація світової економіки поставила на одне із перших місць питання про екологічні виміри підприєм-

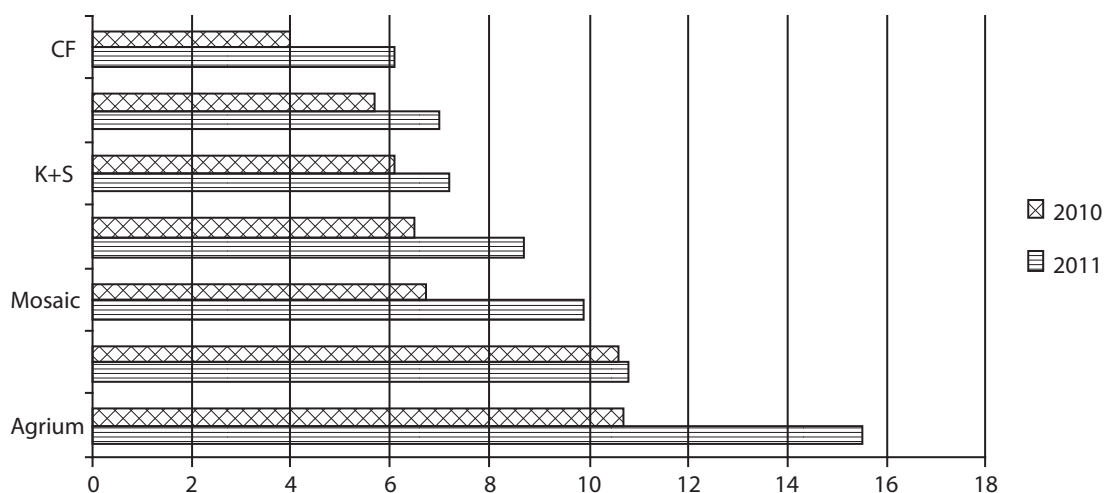

Рис. 3. Обсяг виробництва провідних світових гравців ринку мінеральних добрив у 2010–2011 рр., млн дол. США

Джерело: складено авторами за даними IFA [4]

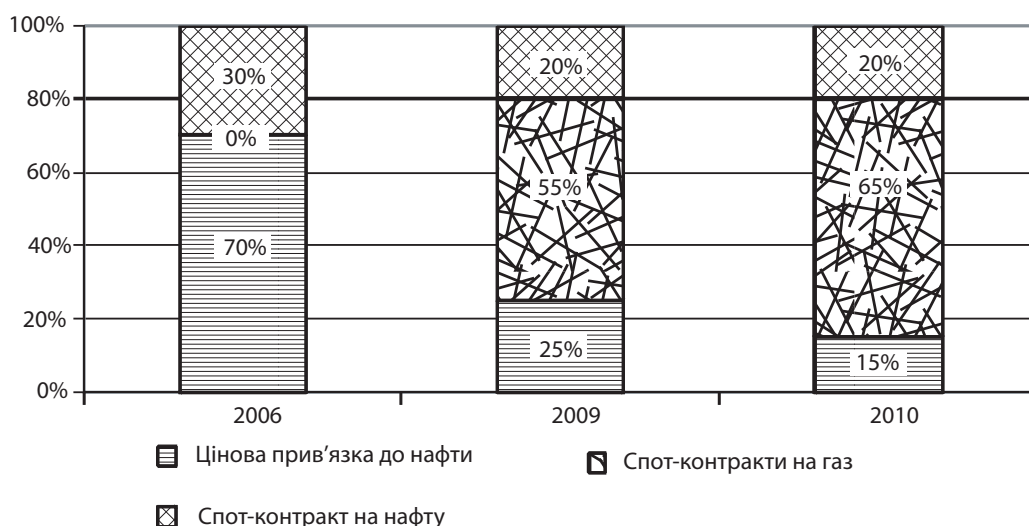

Рис. 4. Структура газових контрактів в Європі

Джерело: розрахунки авторів

ницької діяльності. Екологічні чинники підприємництва в глобальному світі перетворилися на один із вагомих факторів конкурентної боротьби. В цьому аспекті, на нашу думку, слід зважати на існування наступних ключових точок: по-перше, вичерпність багатьох природних ресурсів визначає необхідність усвідомленого врахування експортоорієнтованими підприємствами екологічних чинників; по-друге, на глобальному рівні встановлюються вимоги щодо різних аспектів впливу виробництва на навколишнє середовище.

Зокрема, для виробництва мінеральних добрив, поряд із завданнями раціонального використання енергетичних ресурсів, можна виділити актуальну проблематику шкідливих викидів у навколишнє середовище, зокрема, метану (рис. 5).

На глобальному рівні це питання регулюється Загальноєвропейською схемою торгівлі викидами парникових

газів, яка передбачає обкладання податками викидів, що перевищують встановлені норми для окремих видів виробництва, а також необхідність купівлі спеціальних квот у випадку збільшення викидів. В загальному, на сучасному етапі існують підстави критично ставитися до системи торгівлі квотами, в тому числі і стосовно виробництва мінеральних добрив. Це пояснюється доволі низькою ціною на квоти, що склалася в період світової економічної кризи, та відмовою окремих країн від підписання глобальних договорів у цій сфері.

В розрізі виробництва мінеральних добрив схема обмежень на обсяги викидів та торгівлі квотами перебувають у процесі трансформації (табл. 1).

Підвищення уваги до екологічних проблем у глобальному середовищі змушує сучасні експортоорієнтовані компанії трансформувати власні поточні стратегії, а перспективне зростання уваги до цієї проблематики спонукає до

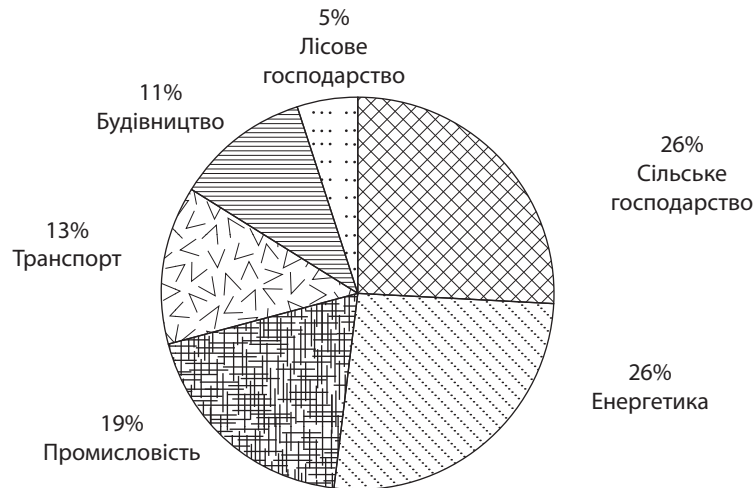

Рис. 5. Структура світових викидів метану в розрізі окремих галузей, у %

Джерело: складено за даними EFMA [5]

Таблиця 1

Трансформація системи регулювання викидів парникових газів у виробництві мінеральних добрив

Поточна система регулювання	Очікувана система регулювання (2013–2020 рр.)
<ul style="list-style-type: none"> виробництво аміаку не є частиною системи торгівлі квотами на викиди парникових газів; система контролю за викидами в процесі виробництва азотних добрив суттєво відрізняється в різних країнах-членах Європейського Союзу поточна система регулювання напряму не впливає на ціну азотних добрив 	<ul style="list-style-type: none"> включення виробництва усіх азотних добрив до системи торгівлі квотами; пом'якшення вимог щодо викидів для окремих видів виробництва; відсутність єдиних світових цін на викиди парникових газів; встановлення нормативів викидів у виробництві азотних мінеральних добрив

Джерело: складено за даними EFMA та IPCC [5; 6]

впровадження енергозберігаючих технологій, які стають невід'ємною частиною стратегії.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Узагальнюючи вплив глобальних факторів на стратегії експортоорієнтованих підприємств, зазначимо, що окрім інноваційної складової виділити однозначно позитивні та негативні фактори фактично неможливо. Неоднорідність та варіативність глобалізації об'єктивно породжує цілу низку суперечностей в оцінці впливу тих чи інших складових глобального середовища на стратегії підприємств. Для підприємств хімічної промисловості особливої ваги набуває екологічна складова діяльності.

Розуміння об'єктивних загроз, пов'язаних із подальшим забрудненням навколишнього середовища, визначає зміни в стратегіях найбільших гравців глобального ринку мінеральних добрив. При цьому такі зміни обумовлюються як модифікацією цілей на рівні самих компаній, так і посиленням вимог з боку держав та міжнародних організацій. На наш погляд, можна прогнозувати посилення впливу екологічних факторів на стратегії експортоорієнтованих компаній, що відповідно обумовить зміни в інструментах досягнення стратегічних цілей.

ЛІТЕРАТУРА

- Делягин М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций. – 3-е изд., перераб и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 333 с.
- Прикладные аспекты глобализации: Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых «Глобальный мир». – М.: «Издательский дом «Новый век», 2001.
- Бричко С. Стратегия развития региональных компаний в условиях влияния глобализации//Экономические науки. – 2008. - №8. – С. 233–236.
- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: FA : International Fertilizer Industry Association // www.fertilizer.org.
- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: EFMA: www.efma.com.
- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: IPCC-Intergovernmental Panel on Climate Change: www.ipcc.ch.